ROMANIAN PROVERBS REGARDING WOMEN

Dana Matei
Lecturer, PhD., University of Petroşani

Abstract:The present paper intends to reveal, through some examples, the huge discrimination of women in Romanian proverbs which is not a singular one. All the popular cultures of mankind consider women as subordinate to Man, thus offering her a limited role both in History and Culture. These linguistic forms of oral communication represent a frame of the mentality of human collectivity in which women are criticized and interpreted sometimes not quite fairly and sometimes even strongly biased. Due to the fact that proverbs have gained authority in time, this fact still contributes nowadays to social discrimination of women in our society.

Keywords: women, proverbs, discrimination, folklore, collectivity

Consideraţii preliminarii

Transmise de-a lungul timpului pe cale orală, din generaţie în generaţie, proverbele alcătuiesc un tablou al mentalităţii popoarelor, al psihologiei populare, în principal al colectivităţilor rurale care prin formularea unor mesaje scurte, pline de expresivitate încercau să îşi reprezinte realitatea înconjurătoare, relaţiile interumane, existenţa cotidiană prin observaţii condensate izvorîte din experienţe imediate. Ele „răsar din viaţa practică şi din firea omenească, care e pretutindenea aceeaşi în ceea ce priveşte patimile”.[1] Practic, nu există popor care să nu rezume experienţa sa de viaţă sub formă de sfaturi, pilde, avertismente sau formule de caracter general cu scopul de a ghida omul în vederea unei conduite adecvate în societate. Ca produs cultural al societăţilor tradiţionale, proverbele formează obiectul de studiu al folclorului, fiind cercetate, alături de ghicitori, ca o categorie estetică şi literară.

De multe ori, în definţiile date proverbelor se evidenţiază caracterul lor filozofic, întrucît expresiile paremiologice conţin informaţii legate în principal despre om, despre situaţia sa în lume, felul său de a fi, implicînd defecte şi calităţi, vicii sau năravuri, constituind un ansamblu sapienţial de genul literaturii gnomice, în care „omul apare întotdeauna şi ca subiect şi ca obiect”.[2] Referindu-se la o paletă largă de aspecte existenţiale, la o tematică diversă, s-au încercat definiţii atotcuprinzătoare pentru proverbe, dar nici chiar cea mai complexă definire a acestor formule de comunicare orală nu reuşeşte să cuprindă întreaga semnificaţie a lor.

Renumitul folclorist Archer Taylor defineşte proverbul în primul rînd ca fiind expresia înţelepciunii celor mulţi, o invenţie verbală a unei persoane care foloseşte idei, cuvinte şi forme de exprimare familiare care contribuie la acceptarea şi transmiterea lui pe calea tradiţiei.[3]Wolfgang Mieder arată că dacă formularea făcută de o persoană conţine un element de adevăr sau înţelepciune, pe lîngă obişnuitele particularităţi de realizare specifică precum aliteraţia, rima, elipsa, paralelismul, proverbul are toate şansele „să prindă”, mai întîi în cadrul restrîns al familiei, apoi al comunităţii săteşti şi apoi, prin extindere, la nivelul unei regiuni,

[1] Gaster Moses, *Literatura populară română*, citit la http://www.digibuc.ro, p. 200.
[2]Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978, p. 253.
[3]Archer Taylor, *The Wisdom of Many and the Wit of One* în “Essays on the proverb”, editat de Wolfgang Mieder şi Alan Dundes, 1994, p. 8.

BDD-A27929 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:21 UTC)

ţări, ajungînd, în cele din urmă, să circule şi să fie cunoscute în lumea întreagă.[4]Pentru ca proverbele să fie cuprinse şi acceptate pe scară largă în aria lingvistică a unui popor, ele trebuie să fie repetate de către membrii unui grup determinat, dobîndind astfel autoritate, exprimînd în felul acesta valoarea unui adevăr incontestabil.

În paremiologia românească, statutul proverbelor a fost studiat în cadrul faptelor de folclor din multiple unghiuri, fiind cercetate ca forme de cunoaştere din perspectiva experienţei şi a observaţiei umane, drept elemente de înţelepciune populară, dar şi ca manifestări lingvistice cu caracter filosofic. Ele impun anumite norme de conduită morală şi socială, din care derivă principala lor funcţie didactică. De asemenea, au fost studiate din perspectivă lingvistică şi poetică. Pentru unii, proverbele reprezintă o categorie folclorică aflată la confluenţa dintre speciile culte (maximă, aforism, pildă) şi cele populare (zicătoare sau zicală), apreciindu-se că nu fac parte din cultura tradiţională rurală, dar menţionate ca specie a genului narativ în proză.[5]

Problema definirii lor este cu atît mai dificilă cu cît în spaţiul cultural românesc proverbul nu întruneşte o accepţiune unitară din partea cercetătorilor (aceeaşi situaţie sau stare de fapt caracterizînd şi spaţiul occidental), termenul fiind asociat cu alţii de factură populară, contribuind la crearea unei posibile sinonimii între aceştia. Pe parcursul secolului al XIX-lea, cînd apar la noi primele culegeri de folclor, circulau în paralel cu termenul „proverb” şi alte denumiri precum „zicală”, „parimie”, „pildă”, „povăţuire”, „povestea vorbei”, „vorbă”, „vorbaăluia”, „cuvinte adevărate”, ultima sintagmă întîlnindu-se în titlul marelui dicţionar al lui Iuliu Zanne. Confuzia devine astfel mai mare, cu cît proverbele au fost asociate cu alte specii sau enunţuri scurte, precum ghicitorile sau alte expresii paremiologice. Această dificultate legată de terminologie se datorează eterogenităţii materialului cuprins în colecţiile paremiologice, o cauză fiind aceea că această categorie folclorică de circulaţie orală „a cunoscut de timpuriu înregistrarea scrisă şi, prin aceasta, interferenţe masive cu expresii de tip similar aparţinînd stilului cărturăresc”.[6]

Proverbe despre femei

Articolul de faţă îşi propune să urmărească pe calea proverbelor, în primul rînd, ceea ce Densuşianu considera a fi scopul folclorului, şi anume „felul de a simţi al unui popor”, faptele psihologice care se pot extrage referitoare la modalitatea în care colectivităţi situate pe o anumită treaptă de evoluţie socio-culturală considerau femeia în multiplele ei ipostaze de fiică, soţie, soacră, noră sau simplă cumeatră. Studiul acestei tematici ne poartă mai adînc în cercetarea familiei ca expresie a vieţii sociale, economice a civilizaţiei săteşti arhaice, în cuprinsul căreia raporturile între membrii familiei aveau un caracter prestabilit, rosturile fiecăruia funcţionînd după legi vechi care au impus în decursul timpului o autoritate ierarhică, [7] o rînduială bine stabilită a cărei încălcare va fi sancţionată în proverbe prin ironie, batjocură, umor sau duritate verbală. Interesul se va îndrepta asupra proverbelor în care se face distincţia genului între bărbat şi femeie, cu specificarea că noţiunea de gen nu se suprapune pe aceea de sex. Genul se referă nu la diferenţele biologice între cele două sexe, ci la cele sociale, psihologice şi culturale dintre bărbaţi şi femei.[8]

[4]Wolfgang Mieder, „*The Wit of One, and the Wisdom of Many” Proverbs as Cultural Signs of Folklore,* în „Behold the Proverbs of the People”, citit la http://jstor.org

[5]Ioan Viorel Boldureanu, *Cultură tradiţională orală. Teme, concepte categorii*, Editura Marineasa, Timişoara, 2006, p. 73.

[6]Pavel Ruxăndoiu, *Proverb şi context*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2003, p.8.

[7]Ernest Bernea, *Civilizaţia română sătească*, Editura Vremea, Bucureşti, 2006, p.29.

[8]Salánky Zoltán, *Realităţi sociale oglindite în proverbe*, în „Anuarul de Istorie George Barițiu”, Series Humanistica, tom.X, 2012, p.85.

BDD-A27929 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:21 UTC)

Genul a devenit, aşadar, un concept sociologic preluat de sociologia feministă care îşi propune reconsiderarea rolurilor de bărbat şi femeie tocmai pentru a nuanţa şi a oferi o perspectivă mai obiectivă asupra modului în care sunt percepute ierarhiile sociale.

Între bărbat şi femeie există deosebiri fundamentale, de natură fizică şi psihică, care determină un mod de organizare socială în care se acordă întîietate bărbatului în toate actele principale ale existenţei, avînd drept consecinţă subordonarea femeii, punerea ei în umbră, fixarea rolului ei într-un cadru bine precizat în care funcţia ei primordială se reduce la perpetuarea speciei, spaţiul restrîns al gospodăriei şi al familiei, creşterea şi educarea copiilor. Supremaţia bărbatului este unanim acceptată în toate domeniile vieţii sociale, în ştiinţă, politică, filozofie şi artă. Există şi puţine excepţii pe care le putem găsi în istoria omenirii care aminteşte de fapte deosebite înfăptuite de femei ajunse la conducerea popoarelor, dar ele sunt pomenite pentru că „trezesc interesul prin faptul că săvîrşesc fapte bărbăteşti şi nu sunt lăudate pentru virtuţile lor specific feminine”.[9] Pentru unii, femeia se deosebeşte de bărbat prin înţelegerea mai adîncă a situaţiilor vieţii, capacitatea de transpunere în întregime în locul altuia, cu alte cuvinte depersonalizarea, sfinţenia, întrucît acestea sunt expresiile caracteristice naturii sale. Femeia în calitate de avocată, sportivă sau intelectuală ar fi anomalii împotriva firii, pentru că „armonia cosmică le refuză”.[10]

Avînd la bază autoritatea pe care le-o conferă perpetuarea îndelungată a tradiţiei asupra deţinerii adevărului, cît şi acceptarea lor de către colectivitate, funcţionînd ca modele normative, proverbele referitoare la femei reflectă prejudecăţi culturale existente nu doar în spaţiul românesc, ci şi în alte culturi dominate de supremaţia bărbatului. O frumoasă definiţie a prejudecăţilor o găsim într-o conferinţă susţinută de omul politic Constantin C. Arion în anul 1886, perioadă în care se auzeau deja în spaţiul cultural românesc voci care militau pentru emanciparea femeii. Iată definiţia: „o judecată preconcepută, o judecată dată nu de tribunal, ci de mintea noastră, cam fără conşciinţă, cam fără raţiune, una din acele judecăţi care şi-ar găsi formula în faimoasa axiomă: crede şi nu cerceta”[11].

Despre astfel de prejudecăţi, stereotipii sau constructe mentale asupra masculinităţii şi feminităţii dau dovadă multe proverbe româneşti. Psihologii au observat că stereotipurile iau naştere dintr-o economie psihologică, că ele se formează repede şi se schimbă foarte greu, „stereotipurile, impresiile şi experienţele noastre negative sunt mai rezistente decît cele pozitive”[12] creierul omului fiind mai sensibil la tot ceea ce ţine de factorul negativ în vieţile noastre.

E adevărat că există în tezaurul paremiologic românesc sentinţe care nu fac diferenţe între cele două concepte fundamentale de bărbat şi femeie, ele nepresupunînd discriminări între cele două condiţii umane majore, vorbind despre problemele omului în general, incluzînd în termenul „om” atît bărbatul cît şi femeia. De asemenea, întîlnim sporadic şi aprecieri pozitive la adresa femeii. Este lăudată chibzuinţa femeii (*Nevasta cu mintea bună e bărbatului cunună.*), hărnicia ei (*O femeie vrednică e coroana casei*.), se recunoaşte necesitatea împlinirii bărbatului prin căsătorie (*Bărbatul fără muiere, ca foarfeca fără soţie, ce nu taie ci numai zgîrie. Bărbatul fără muiere, ca cînd ar fi luat de Iele*.), se recomandă necesitatea dragostei în relaţia conjugală (*Decît mămăligă cu unt şi să mă uit în pămînt mai bine pîine cu sare şi să mă uit la soare.*) pentru că *Silita căsătorie e frigură de livie* şi chiar se acceptă anomalia dominaţiei femeii în spaţiul conjugal, dar numai uneori, ca o excepţie de la regulă: *Şi găinile cîntă cîteodată* sau *Să le asculţi şi pe ale nevestei, măcar din zece una*.

[9]Traian Brăileanu, *Bărbatul şi femeia*, în „Teoria comunităţii omeneşti”, citit la http://www.digibuc.ro, p. 122.
[10]Ernest Bernea, *Îndemn la simplitate*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1995, p. 110-111.
[11]C.C. Arion, *Despre prejudiţii*, Conferinţă susţinută la 3 martie, 1888, citit la www.digibuc.ro
[12]Aurora Liiceanu, *Soacre şi nurori La cine este cheia?*, Editura Polirom, Iaşi, 2014, p.16.

BDD-A27929 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:21 UTC)

Paremiile sunt critice, intolerante şi nedrepte la adresa femeilor, ele ironizează lipsa lor de inteligenţă: *Dintele minţii la muiere tocmai după moarte iese/ Poale lungi şi minte scurtă*, faptul că sunt cicălitoare: *Trei lucruri nu lasă în pace pe om: vinul, femeia şi banul./ Muierea cicală te scoate din casă afară*, leneşe: *Să te ferească Dumnezeu de femeia leneşă, mîrşavă şi risipitoare*, guralive şi limbute: *Mai bine cu muta decît cu limbuta* sau necredincioase bărbaţilor: *Credinţa calului, a cîinelui şi a femeii să nu o iei*. Veşnic nemulţumite: *Femeia cînd i-e bine, caută pe dracul*, bîrfitoare: *Cînd trei femei se întîlnesc, mai mult decît o sută gîşte grăiesc,* cheltuitoare: *Femeia frumoasă este pagubă la casă*, viclene: *A albit şi pe dracul*,[13] femeia este un rău necesar: *Omul fără soţie, ca o casă pustie*.

Femeile sunt discriminate încă de la venirea lor pe lume. Naşterea unei fete în sînul familiei nu e niciun motiv de bucurie, dimpotrivă reprezintă o povară pe care tatăl va trebui să o poarte pînă la căsătoria ei: *Fata mare, piatră-n casă. Fetele, la casa omului, îs pietre de moară. Cine are fete multe se închină la oricine.*

Iată un tip de mentalitate care ni s-a transmis din Evul Mediu şi care mai persistă şi azi. O explicaţie în sensul preferinţei pentru băieţi ar putea fi de ordin economic, avînd în vedere faptul că societatea Evului Mediu, caracterizată prin relaţii de producţie, dar şi prin cele de prădare, avea trebuinţă de războinici şi de lucrători ai pămîntului şi nu de ţesătorese sau bucătărese: „Discreditarea de pe urma căreia suferea sexul femeiesc era, prin urmare, mai mult de ordin psihologic decît economic: presupusa slăbiciune psihologică, utilitatea economică mai redusă”[14]. Nu este de neglijat nici factorul militar care în cuprinsul societăţilor trecute a făcut ca puterea feminină să scadă în importanţă şi să fie reduse contribuţiile femeii la sfera căminului şi izolarea ei în spaţiul domestic.

În orice caz, în atribuţiile tatălui va reveni alcătuirea zestrei fetei (trusoul şi dota propriu-zisă) care va face mai atrăgătoare fata, dacă aceasta nu are de partea ei o înfăţişare fizică plăcută vederii: *Miile şi sutele mărită slutele*. În funcţie de originea socială a fetei, variază şi înzestrarea ei, foile de zestre reprezentînd un indicator al stării sociale a fiecărei categorii în parte. De fapt, indiferent de clasa socială căreia îi aparţine fata, fiică de boier sau de ţăran, căsătoria implica o învoială de natură masculină, o negociere pusă la cale de tatăl fetei şi ginere, care viza alianţe de putere, economice sau politice pentru cei dintîi sau scăparea de o gură de hrănit în cazul clasei populare. Foaia dotală, documentul înzestrării fetelor redactat cu martori şi în prezenţa preotului, ca reprezentant al instituţiei bisericii, „se construieşte astfel în jurul următoarelor antiteze: zestre-povară, zestre-blestem, fată-piatră de moară, multe fete-ruina casei, superioritate masculină-inferioritate feminină”. [15]

În încheierea căsătoriei, fata nu avea niciun cuvînt de spus, alianţa dintre viitoarele familii avea la bază interese materiale, în mijloc se afla mereu femeia care „devenea un obiect de schimb între cele două familii.”[16] Sentimentul iubirii era, în aceste condiţii, neimportant, chiar exclus, vîrsta timpurie a tinerilor, aranjamentul căsătoriei în vederea obţinerii de beneficii materiale, supravegherea tinerilor pînă la consumarea căsătoriei făcea ca dragostea să fie practic inexistentă. La aceste constatări se poate adăuga lipsa unor forme de curtoazie a femeii, fapt ce ar fi putut contribui la cunoaşterea mai amplă a viitorilor miri, astfel că mariajul reprezenta „o convenţie realizată sub pavăza prescripţiilor sociale şi a tranzacţiilor prealabile în care părinţii aveau rolul hotărîtor.”[17]

---

[13]De remarcat prezenţa multor paremii în care femeile sunt văzute ca prezenţe malefice: *Femeia e sora dracului. Femeia e calul dracului. Femeia e scula dracului. Femeia-i dracul. Femeii nici dracul nu-i vine de hac. Femeia e capul dracului*. De altfel, ea se face vinovată de păcatul biblic al căderii omului (bărbatului) în păcat: *Femeia a scos pe om din raiu*.

[14]Robert Fossier, *Oamenii Evului Mediu*, Editura Artemis, Bucureşti, 2011, p. 49.

[15]Constanţa Vintilă-Ghiţulescu, *În şalvari şi cu işlic*, Editura Humanitas, Bucureşti , 2011, p. 170.

[16]Anca-Daniela Huţ, *Căsătoria în familiile boiereşti din Ţara Românească şi Moldova în secolul al XVII-lea. Între constrângeri cutumiare şi interes*, în „Buletinul Cercurilor Ştiinţifice Studenţeşti”, 15, 2009, p. 89.

[17]Ştefan Lemny, *Sensibilitate şi istorie în secolul XVIII românesc*, p. 100.

BDD-A27929 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:21 UTC)

Greu de căsătorit (*Ai fete, strîngi gunoaie. Cine are fete multe, însoară mulţi măgari. Cine are multe fete, adună nebunii de pe drumuri*), fetele sunt ironizate pentru graba de a se căsători (*Fetele şi după urşi se duc*.), în special dacă o fac pentru avere în detrimentul iubirii adevărate (*Pentru bani luai stăpîn Şi mă băgai la stăpîn*). Se critică apetenţa femeilor pentru distracţie (*La horă mă îndes, mă îndes, iar de furcă fug cît pot*) şi se laudă hărnicia (*Casa e casă, cînd ai o gospodină în casă*.) Odată ce fata reuşeşte să se căsătorească, mariajul devine o corvoadă pentru bărbat, un jug pe care acesta trebuie să îl rabde pentru că femeia *I-a pus jugul după cap*.

Aşa cum s-a spus, o condiţie importantă în încropirea tinerei familii la sate, dar şi în spaţiul urban, era zestrea, dota care cîntărea mult în mintea peţitorului. Potrivit lui Simion Florea Marian, românii se căsătoreau din trei motive: în primul rînd pentru a avea o consoartă „spre împărtăşirea binelui şi a răului" de-a lungul vieţii, pentru procreere şi păstrarea averii în sînul familiei şi, în ultimul rînd, de teama de a nu fi arătaţi cu degetul „că degeaba s-au născut şi trăit în lumea aceasta"[18] căsătoria fiind o etapă firească în existenţa umană. Din acest motiv, familiile căutau ca tinerii însurăţei să fie apropiaţi ca vîrstă (*Cine nu-ţi este de potrivă, Îţi va fi totu împotrivă*).

Biserica a avut un rol covîrşitor în consolidarea familiei, ea a vegheat, prin învăţăturile Sfinţilor Părinţi şi prin Codurile de legi, la viaţa enoriaşilor săi, intervenind autoritar în tot ceea ce presupunea norma comportamentală a oamenilor. Scrierile religioase şi discursurile prelaţilor, cutumele preluate din trecut aveau un mesaj bine îndreptat împotriva sexualităţii vizînd rezolvarea problemelor iubirii şi a frămîntărilor erotice prin căsătorie „recomandînd o morală a abstinenţei şi a iubirii caste" [19] stabilind bărbatului o poziţie privilegiată în defavoarea femeii.

Mireasa, odată ce părăsea casa părintească şi îşi începea noua viaţă alături de bărbatul ales de cele mai multe ori de părinţi, venea cu lucruri trebuitoare căsniciei: plapumi, cuverturi, veselă, animale, dar cea mai valoroasă era bucata de pămînt care rotunjea averea soţului. Bărbatul putea să închidă ochii asupra aspectului mai puţin plăcut al femeii, dacă aceasta contribuia la îmbunătăţirea stării materiale a gospodăriei. Castitatea reprezenta un factor de mare însemnătate, atît pentru fetele de boieri, cît şi pentru cele de la sate. În sarcina mamelor, care se ocupau în întregime de educaţia fetelor, mult timp singura formă de educaţie a fetei, cădea şi păzirea moralităţii lor: *Cinstea fetei, preţ n-are*.

Prin căsătorie, tînăra femeie scăpa de autoritatea paternă pentru a intra în familia de adopţiune cu o nouă identitate socială şi un alt statut conferit prin preluarea numelui soţului. Aici se află sub ochii aspri şi vigilenţi ai soacrei cu care nora neştiutoare în treburile gospodăriei (*A intrat nora în blide*) va stabili, datorită proximităţii fizice, o relaţie încordată, pe care mentalul colectiv a fixat-o în formele orale ale culturii populare. Proverbele româneşti surprind tensiunea între noră şi soacră, personajul negativ fiind mama soţului, convertită de tradiţia populară într-un monstru feroce (*La noră, socru ca un părinte, iar soacra ca un balaur*), nefiind vorba niciodată de mama fetei. De altfel, poporul român face o diferenţă calitativă între mama băiatului (soacra mare) şi mama fetei (soacra mică), acordînd cea mai mare importanţă celei dintîi.

În paremii se poate observa atitudinea conflictuală din partea soacrelor, recalcitrante, intolerante, puse pe harţă şi devenite un fel de instanţe de asuprire (*Soacra cu nora, ca pisica cu şoarecele*.), dar şi reacţia nurorilor, terifiate de prezenţa lor, anulîndu-le parcă personalitatea: *Nurorile la soacre ca la nişte urşi se uită*. Semnificativă pentru imaginea soacrei ca stereotip negativ în cultura populară românească este povestea lui Ion Creangă, în care conflictul generaţional între cele trei nurori şi soacră se rezolvă prin anihilarea soacrei,

[18]Simion Florea Marian, *Nunta la români*, pp. 1-2, citit la http://www.archive.org.
[19]Ştefan Lemny, *ibidem*, p. 93.

BDD-A27929 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:21 UTC)

arătînd ca imposibilă convieţuirea. Proverbele rezumă şi ele acest motiv de largă circulaţie folclorică cu semnificaţii adînci la nivelul condiţiei umane: „*Soacră-soacră poamă acră, de te-ai coace cît te-ai coace, dulce tot nu te-i mai face*”. Există nişte graniţe psihologice care nu trebuie încălcate, fiecare membru al familiei are un statut aparte care nu poate fi schimbat: *Nici nora fată, nici soacra mumă*.

Comunitatea tradiţională valoriza frumuseţea feminină, dar aşa cum reiese din proverbe nu se insista asupra unor atribute specifice care să confere un anume ideal fizic al femeii, decît de puţine ori. Dacă bărbatul trebuie *să fie mai puţintel mai frumos decît dracul*, e apreciată femeia „cu ochii ca mura”, cea cu ochii căprui „care fură inima oricui”, mai puţină încredere manifestîndu-se faţă de femeia cu ochii verzi „pe care niciodată să nu-i crezi”. Aceasta pentru că interpretarea frumuseţii ţine de gustul particular al fiecăruia (*Nu-i frumos ce e frumos, e frumos ce-mi place mie*), nu se ştie ce ascunde frumuseţea (*Ce e frumos poartă şi ponos*) care în ultimă instanţă este trecătoare (*Nu te lăuda cu frumuseţea, căci ea trece odată cu tinereţea*.) Fata trebuie să aibă pe *vino-ncoace*, să fie *cu lipici* ca să-ţi cadă *cu tronc la inimă*, frumoasă de *s-o sorbi într-un pahar cu apă*. Mai mult se insistă pe calităţile pe care tînăra fată trebuia să le deţină în postura de viitoare gospodină şi mamă. Cum printre atribuţiile femeii revenea arta ţesutului, a torsului, nu puţine proverbe menţionează necesitatea stăpînirii acestui meşteşug care presupunea un şir de acţiuni premergătoare, destul de dificile de care tot ea era răspunzătoare: semănarea inului şi a cînepei, recoltarea lor, tunderea oilor la care participa şi femeia, torsul firelor de lînă, după care urma prepararea culorilor: *Femeia harnică ţine casa cu fusul*.

În cadrul familiei, bărbatul deţinea autoritatea, supremaţia, el avea drepturi depline asupra femeii sale şi asupra copiilor, în primul rînd pentru că susţinea economic familia: (*Bărbatul e* stîlp*ul casei. Bărbatul e cheia casei*), dar şi din punct de vedere moral: *Bărbatul legea muierii*. În mai toate proverbele româneşti vedem supunerea femeii, condiţia ei umilă, observaţii pertinente în imaginarul colectiv şi pentru cuprinsul secolului al XIX-lea. Sofia Nădejde, în articolele publicate în revista „Contemporanul”, a evidenţiat condiţia inferioară a femeilor din popor şi a încercat prin publicistica sa să schimbe viziunea generalizată asupra lor: „la biserică femeile stau în urmă, la zile mari femeia sărută mîna bărbatului; nu-i zice pe nume, ci bădică; pe drum merge în urma lui. În privinţa intelectuală ei cred pe femei cu mult inferioare lor, după cum şi stăpînii credeau pe sclavi.”[20] De aici pînă la violenţă şi rele tratamente aplicate femeii nu e decît un pas: „*Femeia nebătută e ca moara neferecată*” pentru că „*Bărbatul (e) crucea femeii*”. Lucrul acesta nu trebuie să mire, nu formează o poziţie singulară în cadrul paremiilor româneşti, pentru că astfel de interpretări se găsesc şi în alte spaţii geografice europene şi nu numai. Cum remarcă ironic Gaster Moses, „Femeia în genere e tot aşa de politicos tratată ca la toate popoarele”[21].

Atribuţiile celor doi actori ai cuplului sunt bine stabilite şi tranşate în proverbe, bărbatul susţine financiar şi economic casa: *Unde nu-i bărbat în casă, Nu e nici pîine pe masă*; *Unde nu-i bărbat în casă, nici mămăligă pe masă*.

Numeroase sunt recomandările, sfaturile care se dau tinerilor în momentul în care decid să se însoare. Categoria proverbelor imperative povăţuiesc ce este bine şi ce nu este bine.[22]Astfel, *Cînd te însori să te însori, iar să nu te măriţi*, cu alte cuvinte, să se ştie de la început cui îi revine rolul de conducător, cine deţine autoritatea; bărbatul să fie bărbat şi femeia femeie: *Nici lelea cu bîrneaţă, nici badea cu altiţe*; nu trebuie căutat un ideal feminin, căci acesta nu există: *Cine caută nevastă fără cusur, neînsurat rămîne*; bărbatul să caute o femeie care să-l ferească de pericolul geloziei: *Să-ţi iei nevastă de casă nici urîtă, nici frumoasă*, pentru că *Nevasta frumoasă e belea la casă* şi nu te poţi încrede în credinţa femeii:

[20]Sofia Nădejde, *Emanciparea femeii*, „Contemporanul”, 15 octombrie 1881, citit la http://www.dspace.bcluj.ro
[21]Gaster Moses, *Literatura populară*, citit la http://www.digibuc.ro
[22]Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *ibidem,* p. 252.

BDD-A27929 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:21 UTC)

Decît să păzeşti o femeie, mai bine un cîrd de iepuri; şi totuşi, mariajul este o necesitate, o intrare în rîndul lumii aşezate: *Însoară-te pînă nu-ţi trece vremea*.

Mult timp a circulat, nu numai despre femeile de la sate, ci şi referitor la cele de la oraş, credinţa conform căreia femeia nu are nevoie de cultură, de educaţie, de emancipare, fiind suficiente virtuţile de gospodină şi mamă, alături de calităţi precum curăţenia (*Curăţenia este darul de căpetenie al femeii*.), cinstea (*Femeia cinstită e soarele casei*.), modestia (*Modestia este frumuseţea femeii*.), supunerea prin tăcere (*Tăcerea la muiere e cea mai frumoasă podoabă*.), hărnicia (*Femeia vrednică e coroana casei.*), înţelepciunea (*Femeia înţeleaptă îşi zideşte casa*.) sau bunătatea ei: *Fericit este bărbatul care are o femeie bună*.

Paremiile surprind infidelitatea femeii pe care o blamează: *Cea mai mare ruşine la orice muiere: al său bărbat a-şi lăsa şi la altul a alerga* sau *Muierea destrăbălată, dărăpănarea şi necinstea casei sale*, recunoscînd drept un mare merit al femeii cinstea conjugală: *Femeia cinstită e coroana bărbatului*. Relaţiile extraconjugale ale femeii erau aspru sancţionate în trecut, în timp ce bărbatului i se tolerau aventurile amoroase în afara cercului conjugal. Delictele grave precum adulterul, părăsirea domiciliului conjugal de către femei se pedepseau conform articolelor cuprinse în codurile penale care recomandau surghiunul vinovatelor la mănăstire sau aplicarea de bătăi, avînd drept consecinţă întoarcerea lor forţată în căminul bărbatului, chiar dacă plecarea lor fusese determinată de violenţele repetate ale bărbatului. Potrivit unei cutume prescrise de biserică în secolul al XVIII-lea, femeia trebuia să plece în căutarea soţului, în cazul în care acesta o părăsea lipsind-o de suport economic. Ea trebuia să îl aştepte cinci ani, să dovedească cu probe şi martori strădaniile ei de a da de urma soţului şi abia apoi putea înainta tribunalului ecleziastic cererea de divorţ.[23] Pare că numai prin virtutea cuminţeniei, prin evitarea aventurilor erotice femeia poate să ajungă la nivelul bărbatului şi chiar să-l depăşească: *Femeia care-i cuminte îi mai mare decît bărbatul*. În unele situaţii, sensibilitatea colectivă pare să refuze cu obstinaţie orice calităţi ale femeilor, de aceea se recomandă în paremii vigilenţa *Chiar şi cea mai bună femeie are o coastă de drac într-însa*.

Concluzii

Prin intermediul proverbelor se poate recompune o istorie a comportamentelor, a valorilor, a observaţiilor şi concepţiilor diverselor grupuri umane de-a lungul evoluţiei societăţii în diferitele etape ale istoriei. Ele reprezintă mici frînturi, expresii sintetice care rezumă viziunea colectivităţilor umane asupra vieţii, lumii, psihologiei individului, într-un cuvînt oferă o cale de acces spre sensibilitatea afectivă a colectivităţilor în devenirea lor istorică. Care este în cadrul acestora locul femeii? Unul destul de clar, mărginit şi discriminatoriu, în care se subvalorizează potenţialul afectiv şi social al femeii, alungată de pe scena marilor realizări înfăptuite de bărbaţi.

Se poate observa că în acest articol s-a operat intenţionat o triere a proverbelor româneşti, urmărindu-le pe acelea care dau dovadă de misoginie, de discriminare în privinţa femeilor. A fost semnalat şi faptul că discriminarea femeilor în proverbele româneşti nu reprezintă un fapt singular, devalorizarea lor fiind frecventă în paremiile multor culturi ca reflectare a unor mentalităţi colective din epoci istorice revolute.

Şi totuşi, sub prestigiul vechimii, al tradiţiei dobîndind girul unei autorităţi incontestabile în rîndul mulţimilor, ele se perpetuează şi în prezent, atîta timp cît discriminarea socială a celor două genuri continuă să funcţioneze, ca şi cum mutaţiile survenite în conştiinţa colectivă considerate în zilele noastre progres social nu ne-ar fi distanţat de erorile din trecut. Pentru a nu mă îndepărta de nota negativă indusă de aspectele prezentate, aş încheia cu o paremie interogativă care sugerează implicit şi răspunsul, la fel de părtinitoare ca multele exemple prezentate: *Ce e mai rău decît o femeie?*

[23]Constanţa Vintilă-Ghiţulescu, *ibidem,* p. 338.

BDD-A27929 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:21 UTC)

BIBLIOGRAPHY

Arion, Constantin C., *Despre prejudiţii*, Conferinţă susţinută la 3 martie, 1888, citit la http://www.digibuc.ro
Avram, Arina, *Enciclopedia înţelepciunii*, Editura All, Bucureşti, 2011
Bernea, Ernest, *Civilizaţia română sătească* (ediţie îngrijită de Rodica Pandele), Editura Vremea, Bucureşti, 2006
Bernea, Ernest, *Îndemn la simplitate*, Editura Anastasia, Bucureşti, 1995
Boldureanu, Ioan Viorel, *Cultură tradiţională orală*, Editura Marineasa, Timişoara, 2006
Brăileanu, Traian, *Teoria comunităţii omeneşti*, citit la http://www.digibuc.ro
Dicţionar de proverbe româneşti, Editura Litera, Bucureşti, 2011
Fossier, Robert, *Oamenii Evului Mediu*, Editura Artemis, Bucureşti, 2011
Gaster, Moses, *Literatura populară*, citit la http://www.digibuc.ro
Huţ, Anca-Daniela, *Căsătoria în familiile boiereşti din Ţara Românească şi Moldova în secolul al XVII-lea. Între constrîngeri cutumiare şi interes*, în „Buletinul Cercurilor Ştiinţifice Studenţeşti", 15, 2009, pp. 87-95
Lemny, Ştefan, *Sensibilitate şi istorie în secolul XVIII românesc*, Editura Polirom, Iaşi, 2017
Liiceanu, Aurora, *Soacre şi nurori: la cine este cheia?*, Editura Polirom, Iaşi, 2014
Marian, Simion Florea *Nunta la români: Studiu istorico-etnograficu comparativu*, Bucureşti, Tipografia Carol Göbl, 1890, citit la http://www.archive.org
Mieder, Wolfgang„*The Wit of One, and the Wisdom of Many" Proverbs as Cultural Signs of Folklore*, în „Behold the Proverbs of the People", citit la http://jstor.org
Nădejde, Sofia, *Emanciparea femeii*, „Contemporanul", 15 octombrie 1881, citit la http://www.dspace.bcluj.ro
Păsculescu, Nicolae, *Literatură populară românească,* citit la http://www.digibuc.ro
Pop, Mihai, Ruxăndoiu, Pavel, *Folclor literar românesc*, (ediţia a II-a), Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1978
Ruxăndoiu, Pavel, *Proverb şi context*, Editura Universităţii din Bucureşti, 2003
Salánky, Zoltán, *Realităţi sociale oglindite în proverbe,* în „Anuarul de Istorie George Bariţiu", Series Humanistica, tom.X, 2012
Taylor, Archer, *The Wisdom of Many and the Wit of One* în "Essays on the proverb", editat de Wolfgang Mieder şi Alan Dundes, 1994, p. 8.
Vintilă-Ghiţulescu, Constanţa, *În şalvari şi cu işlic* (ediţia a II-a), Editura Humanitas, Bucureşti, 2011

BDD-A27929 © 2018 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:21 UTC)